

Kitabu cha Danieli - Nambari Mia Moja

Themanini na Nane

Kutoka Raphia hadi Panium: Kufunua Umuhimu wa Kinabii wa Vita vya Kale

Jeff Pippenger

2024-04-18

Vita vya Raphia na Vita vya Panium ni matukio mawili tofauti ya kihistoria yaliyotokea katika vipindi na muktadha tofauti, lakini vyote vina umuhimu katika historia ya Yudea ya kale na maeneo yanayoizunguka. Vita vya Raphia vilifanyika mwaka 217 KK. Vita vya Panium vilitokea mwaka 200 KK kati ya Ufalme wa Seleukia (mfalme wa kaskazini) na Ufalme wa Waptolemaio (mfalme wa kusini). Vita hivi viwili vinatambuliwa katika aya za kumi na moja hadi kumi na tano za sura ya kumi na moja ya kitabu cha Danieli. Vita hivi viwili vilitangulia Uasi wa Wamakabayo mwaka 167 KK.

Vita vya Panium vilipata jina kutokana na kipengele cha kijiografia kilicho karibu, Mlima Panium, ambako mapigano yalitokea. Jina Panium linatokana na mungu wa Kigiriki Pan, ambaye hekalu liliwekwa wakfu kwake hapo. Eneo hilo lilijulikana kama Panium kutokana na uhusiano wake na ibada ya Pan. Kompleksi ya hekalu hilo mara nyingi iliitwa Patakatifu pa Pan, ikisisitiza jukumu lake kama mahali pa kujitoka kidini na ibada iliyotolewa kwa mungu Pan. Neno "Nymphaeum" linarejelea mnara au patakatifu lililowekwa wakfu kwa nimfi wa maji katika dini za kale za Kigiriki na Kirumi. Kompleksi ya hekalu huko Panium ilijumuisha pango na chemchemi ya asili, ambazo ziliaminika kukaliwa na nimfi, na hivyo wakati mwingine ilirejelewa kama Nymphaeum la Panium.

Baada ya mji kujengwa upya na kupanuliwa na Herode Filipo, mwana wa Herode Mkuu, ulijulikana kama Kaisarea Filipi kwa heshima ya Kaizari wa Roma Augusto na Herode Filipo mwenyewe. Eneo la mahekalu lilikuwa kituo muhimu cha kidini ndani ya mji huu.

Wakati wa utawala wa Kaisari Augusto, hekalu liliwekwa wakfu upya au kubadilishwa jina kwa heshima ya Augusto, likionyesha ibada ya kifalme na ujumuishaji wa desturi za kidini za Kirumi ndani ya mazingira ya kidini ya eneo hilo. Eneo karibu na mji wa kale wa Kesarea Filipi, ambako hekalu la Pan lilikuwa, wakati mwingine liliitwa "Milango ya Kuzimu" au "Milango ya Hadesi."

Katika mistari ya kumi na sita hadi kumi na tisa ya Danieli sura ya kumi na moja, yanawakilishwa maeneo matatu ya kijiografia ambayo Roma ya kipagani ilipaswa kuyateka ili kujiimarisha kama ufalme wa nne wa unabii wa Biblia na kama mfalme wa kaskazini katika sura hiyo. Katika mistari wa kumi na sita, jemedari wa Kirumi Pompey anatambuliwa kuwa aliteka Siria mwaka 65 K.K., kisha Yerusalemu mwaka 63 K.K. Mistari ya kumi na saba hadi kumi na tisa inabainisha ushindi wa Julius Caesar dhidi ya Misri, kikwazo cha tatu kati ya vitatu. Vita vya Actium mwaka 31 K.K. vinaashiria mwanzo wa miaka mia tatu na sitini ambayo Roma ya kipagani ingetawala kwa enzi kuu, katika utimilifu wa mistari wa ishirini na nne wa Danieli sura ya kumi na moja.

Katika aya ya ishirini, utawala wa Kaisari Augusto umeainishwa, na katika historia hiyo, Yesu alizaliwa. Kisha katika aya ya ishirini na moja na ishirini na mbili, utawala wa Kaisari Tiberio mwovu umeainishwa, na hivyo kuashiria kusulubiwa kwa Kristo. Katika aya ya ishirini na tatu, muungano ambao Wayahudi wa Wamakabayo waliingia nao na Roma ya kipagani umeainishwa, na hivyo mtiririko wa historia ulioanza katika aya ya kumi na moja unasitishwa, na simulizi la kihistoria linarudi nyuma hadi kipindi cha mwaka 161 KK hadi 158 KK.

Aya ya ishirini na tatu inawakilisha ukoo wa Wamakabayo, na ingawa haitoi maelezo yote ya mfuatano wao wa kinabii, kumbukumbu za historia hufanya hivyo. Mnamo mwaka 217 KK, Vita vya Rafia vilitokea, na baada ya hapo mfalme mtoto aliiacha Misri ikiwa wazi kwa mashambulizi. Wakati wafalme wa Seleukidi na wa Kigiriki walipokuwa wakipanga jinsi ya kumshughulikia yule mfalme mtoto mnamo mwaka 200 KK, Roma iliingilia kati na kuwa mtetezi wa mfalme mtoto wa Misri. Katika mwaka huohuo, Vita vya Panium vilitokea. Kisha mnamo 167 KK, vita vya msituni vya Wamakabayo vilianza.

Uasi wa Wamakabi ulianza huko Modein mwaka 167 K.K., nao ulihusisha Wamakabi si kupambana na Ufalme wa Waseluki tu, bali pia kupambana na Wayahudi ambao waliwahukumu kuwa washirika wa Waseluki. Uasi huo ulihamasishwa kidini, na ulitekelezwa dhidi ya adui wa ndani na wa nje. Mwaka 164 K.K. Wamakabi walilitia wakfu upya Hekalu, na tukio hili huadhimishwa na Sikukuu ya Kiyahudi ya Hanukkah. Mwaka huo huo Antiochus Epiphanes mwenye sifa mbaya alikufa. Kisha kuanzia 161 K.K. hadi 158 K.K., kulifanyika “muungano” wa aya ya ishirini na tatu na Roma.

Marejeo ya moja kwa moja pekee kwa Wamakabayo, uasi wao na muungano wao na Roma, yanapatikana katika msitari wa ishirini na tatu, lakini historia ya nasaba, iitwayo Nasaba ya Hasmonea, ilianza huko Modein mwaka 167 K.K., na ikaendelea hadi wakati wa kusulubiwa. Wawakilishi wa mwisho wa Nasaba ya Hasmonea walikuwa Mafarisayo wa nyakati za Kristo. Kwa hiyo, kuna mfululizo wa kinabii wa historia ya Uyahudi uliopotoka kama unavyowakilishwa na Wamakabayo, ulioanza mwaka 167 K.K. katika uasi wa Modein, na unaomalizika katika mistari ya ishirini na moja na ishirini na mbili wakati Yesu aliposulubiwa.

Historia yao ilifikia hatua ya mgeuko katika aya ya kumi na sita, wakati Roma, kwa mara ya kwanza, kupitia Pompey, iliiteka Yerusalemu. Nia yake kuu ya kuiletea Yerusalemu uharibifu wakati huo ilikuwa mzozo kati ya makundi mawili ya Nasaba ya Hasmonean. Kuanzia wakati huo (63 BC), Yuda ilikuwa chini ya utawala wa Kirumi. Nasaba ya Hasmonean ya Maccabees inaanza kinabii katika vita vya Modein mwaka 167 BC, kisha ikawekwa chini ya utawala wa Kirumi mwaka 63 BC. Muda mfupi baada ya mwanzo wa historia hiyo, Maccabees walianzisha na wakaingia katika muungano na Roma kuanzia 161 BC hadi 158 BC. Walikuwa chini ya utawala wa Kirumi kuanzia 63 BC hadi msalaba na uharibifu wa mwisho wa Yerusalemu mwaka 70.

Mkondo wa kinabii wa Wamakabayo ni mkondo wa Uyahudi wa ukengeufu, na hivyo unaakilisha mkondo wa Uprotestanti wa ukengeufu. Kuanzia Vita vya Panium hadi sheria ya Jumapili ya aya ya kumi na sita, matukio ya kinabii ya mwaka 200 KK, 167 KK, 164 KK, na muungano kuanzia 161 KK hadi 158 KK yatarudiwa katika historia ya Uprotestanti wa ukengeufu. Alama hizi za njia

zitatokea katika historia ya rais wa nane aliye wa wale saba, kabla ya sheria ya Jumapili. Mwaka 200 KK unawakilisha mkondo wa nje wa pembe ya chama cha Republican; na 167 KK unawakilisha mkondo wa ndani wa pembe ya Uprotestanti wa ukengeufu.

Alama hizi za njia kimsingi zimefichwa ndani ya mfululizo wa kihistoria wa Nasaba ya Hasmonea, lakini hata hivyo ni sehemu ya historia iliyofichwa ya aya ya arobaini ya Danieli sura ya kumi na moja. Ni mfululizo ulio sehemu ya "sehemu ile ya unabii wa Danieli inayohusu siku za mwisho."

Ukweli kwamba Uyahudi husherehekea Hanuka kwa kumbukumbu ya uasi wa Wamakabeo, hauwafanyi Wamakabeo kuwa wenye haki. Kwa sababu ya uasi, Shekina haikuwahi kurudi katika hekalu lililojengwa upya baada ya utekwa wa miaka sabini. Ujumbe wa mwisho wa kinabii ulipitia kwa Malaki takriban karne mbili kabla ya Wamakabeo. Historia ya Wamakabeo inaonyesha kwamba waliwaruhusu viongozi wao wa kisiasa pia wahudumu kama Kuhani Mkuu, dhambi ileile ambayo Ptolemy wa Misri alijaribu kufanya, na ambayo Mfalme Uzia pia alijaribu. Mapokeo yanaeleza kwamba Mungu aliingilia kati kumzuia Ptolemy asifanye kitendo hicho cha kukufuru, na Neno la Mungu linaonyesha moja kwa moja kwamba Mungu aliingilia kati wakati mfalme Uzia alipojaribu kufanya kazi ya kuhani na mfalme. Tunda la mwisho la nasaba yao lilikuwa Mafarisayo. Hakuna sababu ya kuhitimisha kwamba Wamakabeo walikuwa kielelezo cha haki, licha ya heshima ya kihistoria ambayo Wayahudi wa Uyahudi wa kisasa wanaweza kuwa nayo.

Mageuzi ya Kiprotestanti yalianza wakati wa Luther, na yalikuwa mchakato wa hatua kwa hatua. Hayakuwa jadi mpya, kwa kuwa Yesu na wanafunzi Wake walikuwa Waprotestanti; yalikuwa mwamko kutoka katika giza la historia, ambapo Luther na wanamageuzi wengine waliamshwa. Kilele cha mageuzi hayo ya hatua kwa hatua kilikuwa harakati ya Wamillari. Mungu hakuwa na haja tu ya kuwaamsha wanamageuzi wa awali kuhusu dhambi za Babeli, bali alikusudia kuwaleta katika uelewa kamili wa sheria Yake, na kazi Yake katika patakatifu pa mbinguni. Tarehe 19 Aprili 1844, Waprotestanti walikataa mwanga uliokuwa ukiongezeka wa mageuzi hayo na wakawa Uprotestanti waasi.

Wamileraiti waaminifu wakati huo “walikabidhiwa joho” na kuelekezwa kuingia katika Patakatifu pa Patakatifu ili kukamilisha kazi ya kuwa Wakristo Waprotestanti waliokomaa. Mwaka 1863 wale waliokuwa wamepeva joho, kwa kutotii, waliweka kando joho la Uprotestanti, wakachukua joho la Laodikia. Katika kipindi cha mwisho cha kutiwa muhuri kwa wale elfu mia moja arobaini na nne, ambacho kilianza miaka ishirini na miwili baada ya Septemba 11, 2001, mwaka 2023, Simba wa kabila la Yuda anazifunua kweli zinazojaza pengo la historia iliyofichwa ya mstari wa arobaini wa Danieli sura ya kumi na moja, ambayo ni historia kutoka kusambaratika kwa Umoja wa Kisovyeti mwaka 1989 hadi sheria ya Jumapili inayokuja karibuni. Kwa kufanya hivyo, Ameifunua historia ya Uyahudi ulioasi kama ishara ya Uprotestanti ulioasi.

Mistari yote miwili ya watu wa Mungu waliopotoka, iwe ya Yuda halisi au ya Yuda wa kiroho (nchi zote mbili za utukufu), inaishia katika kutekwa kwa Yerusalemu; ya kwanza mnamo 63 KK, na ya pili katika sheria ya Jumapili inayokuja karibuni. Mistari yote miwili inawakilisha vita vinavyochochewa na imani potovu za kidini. Mistari yote miwili inawakilisha vita dhidi ya falsafa za kidini za Kigiriki, na yote miwili huishia kwa waliopotoka kuwa chini ya utawala wa Roma.

Ninatambua vita vitatu vya aya ya arobaini vinavyowakilisha kusambaratika kwa Umoja wa Kisovyeti mwaka 1989, Vita vya Ukraine, na Panium wakati wa sheria ya Jumapili, kwa kusudi la kutofautisha kati ya vita hivyo vitatu na vita vya dunia vitatu.

"Neno la Mungu limetoa onyo la hatari inayokaribia; onyo hili likipuuzwa, ulimwengu wa Waprotestanti utajifunza makusudi halisi ya Roma ni yapi, tu wakati ambapo itakuwa imechelewa mno kukwepa mtego. Anazidi kujijengea mamlaka kimyakimya. Mafundisho yake yanatia ushawishi katika kumbi za kutunga sheria, katika makanisa, na katika mioyo ya watu. Anajenga kwa wingi majengo yake marefu na makubwa, katika maficho ya siri ambamo mateso yake ya zamani yatarudiwa. Kwa siri na bila kushukiwa anaimarisha majeshi yake ili kuendeleza malengo yake mwenyewe wakati utakapowadia wa kupiga shambulio. Anachotaka ni tu nafasi ya upendeleo, na hiyo tayari anapewa. Hivi karibuni tutaona na tutahisi kusudi la kipengele cha Kirumi ni nini. Yeyote atakayeamini na kutii neno la Mungu kwa njia hiyo atapata shutuma na mateso." *The Great Controversy*, 581.

Kuanzia aya ya kumi, inayotambua kusambaratika kwa Umoja wa Kisovyeti mnamo 1989, hadi Vita vya Panium katika aya ya kumi na tano, upapa umekuwa "ukiimarisha majeshi yake ili kuendeleza malengo yake binafsi wakati utakapofika wa kushambulia." Aya hizi zinatambua hali za kinabii zinazounda "mtego" uliotayarishwa na upapa, ambao haitawezekana "kuuepuka." Katika mapambano ya mwisho, yanayowakilishwa na Vita vya Panium, sanamu ya mnyama itaundwa Marekani. Kuundwa kwa sanamu hiyo ndio jaribio la mwisho kwa watu wa Mungu wa siku za mwisho.

Bwana amenionyesha waziwazi kwamba sanamu ya mnyama itaundwa kabla mlango wa rehema kufungwa; maana itakuwa jaribu kuu kwa watu wa Mungu, ambalo kwa njia yake hatima yao ya milele itaamuliwa. ... Katika Ufunuo 13 jambo hili limewasilishwa waziwazi; [Ufunuo 13:11-17, imenukuliwa].

Hili ndilo jaribio ambalo watu wa Mungu lazima wapitie kabla ya kutiwa muhuri. Wote waliohibitisha uaminifu wao kwa Mungu kwa kuitii sheria yake, na kukataa kukubali sabato bandia, watasimama chini ya bendera ya Bwana Mungu Yehova, nao watapokea muhuri wa Mungu aliye hai. Wale wanaoacha ukweli wa asili ya mbinguni na kukubali sabato ya Jumapili, watapokea alama ya mnyama. *Manuscript Releases*, juzuu ya 15, 15.

Kuundwa kwa picha ya mnyama huwakilishwa na kipindi muungano wa Roma ulipoingwiwa. Pembe ya Kiprotestanti ya Marekani ikageuka kuwa mabinti wa Roma mnamo mwaka 1844, na mwanzo wa historia yao unarudiwa mwishoni mwa historia yao wanapodhamiria tena kuiga mama yao.

Niliona kwamba mnyama mwenye pembe mbili alikuwa na kinywa cha joka, na kwamba nguvu zake zilikuwa katika kichwa chake, na kwamba amri ingetoka kinywani mwake. Kisha nikamwona Mama wa Makahaba; kwamba mama hakuwa binti zake, bali alikuwa tofauti na ametengwa nao. Alikuwa na wakati wake, nao umepita, na binti zake, yaani madhehebu ya Kiprotestanti, walikuwa wafuatao kuja jukwaani na kutekeleza nia ile ile ambayo mama alikuwa nayo alipowatesa watakatifu. Niliona kwamba kadiri mama alivyozidi kudhoofika kwa nguvu, binti zake walikuwa wakikua, na hivi karibuni watatumia ule uwezo ambao mama

aliwahi kuutumia.

Niliona kwamba kanisa la jina tu na Waadventista wa jina tu, kama Yuda, wangesaliti sisi kwa Wakatoliki ili kupata ushawishi wao wa kuja kupingana na kweli. Kisha watakatifu watakuwa watu wasiojulikana, wanaojulikana kidogo kwa Wakatoliki; lakini makanisa na Waadventista wa jina tu wanaojua imani na desturi zetu (maana walituchukia kwa sababu ya Sabato, kwa kuwa hawakuweza kuipinga) watawasaliti watakatifu na kuwaripoti kwa Wakatoliki kama wale wanaopuuzia maagizo ya watu; yaani, kwamba wanashika Sabato na kupuuzia Jumapili.

Ndipo Wakatoliki watawataka Waprotestanti wasonge mbele, na watoe amri kwamba wote wataokataa kuishika siku ya kwanza ya juma badala ya siku ya saba wauawe. Na Wakatoliki, ambao idadi yao ni kubwa, watasimama pamoja na Waprotestanti. Wakatoliki wataipa picha ya mnyama mamlaka yao. Na Waprotestanti watafanya kama mama yao alivyofanya kabla yao ili kuwaangamiza watakatifu. Lakini kabla amri yao haijazaa matunda, watakatifu wataokolewa kwa Sauti ya Mungu. Spalding na Magan, 1, 2.

Katika kifungu hiki kuna makundi mawili ya “wenye jina tu,” ambayo humaanisha “kwa jina tu,” yanayowasaliti waaminifu wa Mungu na kuwakabidhi mikononi mwa Wakatoliki. Uelewa wa Ellen White kuhusu makanisa ya jina tu na Waadventista wa jina tu ni tofauti na kile wanachowakilisha katika siku za mwisho, kwa kuwa uelewa wake wa “Mwadventista wa jina tu” ungemwakilisha Mkristo anayekiri kuamini kurudi kwa Kristo. Lakini manabii husema zaidi kuhusu siku za mwisho kuliko siku walizoishi, na “Mwadventista wa jina tu” katika siku za mwisho anawakilisha Kanisa la Waadventista Wasabato la Laodikia, na makanisa ya jina tu ni wazao wa wale waliogeuka kuwa binti za Roma mnamo mwaka 1844.

Waadventista wa Sabato watawachukia ‘watu wasiojulikana sana,’ ambao ni wawakilishi wa kweli wa Mungu, kwa kuwa ‘hawawezi kuipinga ukweli wa Sabato,’ unaowakilisha Sabato ya nchi, yaani kupumzika kwa nchi. Kanisa la Waadventista wa Sabato linadai kushikilia siku ya saba kuwa siku ya ibada, lakini katika siku za mwisho Sabato ambayo hawawezi kuipinga ni ‘mara saba’ ya Walawi ishirini na sita, ambayo ilikuwa kweli ya msingi ya kwanza waliyoikataa mwaka 1863.

Kifungu tunachokishughulikia sasa kinatambulisha mienendo ya kinabii inayohusishwa na historia itakayoanza wakati wa sheria ya Jumapili inayokuja karibuni, lakini historia ya mwisho ya majaribu inayofuata sheria ya Jumapili kwanza hutekelezwa ndani ya Marekani. Wakati wa sheria ya Jumapili, Marekani italazimisha ulimwengu wote kusimamisha sanamu ya mnyama, lakini kabla haijakamilisha kazi hiyo, itakuwa tayari imesimamisha sanamu ya mnyama nchini Marekani.

“Wakati Marekani, nchi ya uhuru wa kidini, itakapoungana na Upapa katika kulazimisha dhamiri na kuwalazimisha watu kuiheshimu sabato ya uongo, watu wa kila nchi ulimwenguni wataongozwa kufuata mfano wake.” Ushuhuda, juzuu ya 6, 18.

"Mataifa ya kigeni yatafuata mfano wa Marekani. Ijapokuwa yeye ndiye anayeongoza, mgogoro uleule utawapata watu wetu katika sehemu zote za dunia." Ushuhuda, juzuu ya 6, 395.

Jaribu kuu kwa watu wa Mungu hutokea kabla ya sheria ya Jumapili, kwa maana katika sheria ya Jumapili mlango wa rehema unafungwa kwa Waadventista Wasabato. Jaribu hilo linaonyeshwa kama kuundwa kwa picha ya mnyama, na picha ya mnyama ni muungano wa Kanisa na Serikali, huku Kanisa likidhibiti uhusiano huo. Kama vile Waprotestanti walivyokuwa binti wa Roma mwaka 1844, na binti ni picha ya mama yake, Waprotestanti waliopotoka watafanya kazi iliyo sambamba katika siku za mwisho, kwa kuwa Yesu daima huonyesha mwisho wa jambo kwa mwanzo wake.

Historia inayowakilishwa na "agano" la mstari wa ishirini na tatu wa sura ya kumi na moja ya Danieli, iliwakilisha watu wanaodai kuwa wa imani lakini waliopotoka wa nchi tukufu waliokuwa wakijitahidi kuunda muungano na Roma. Miaka ya 161 KK hadi 158 KK inawakilisha uundaji wa sanamu ya mnyama unaokamilika katika sheria ya Jumapili.

Tutaendelea na utafiti huu katika makala ijayo.

Lakini “sanamu kwa mnyama” ni nini? Na itaundwaje? Sanamu hiyo hufanywa na mnyama mwenye pembe mbili, nayo ni sanamu kwa yule mnyama. Pia huitwa sanamu ya mnyama. Basi, ili kujua sanamu hiyo ilivyo na jinsi itakavyoundwa, ni lazima tuchunguze sifa za mnyama huyo mwenyewe—upapa.

"Kanisa la mapema lilipoharibika kwa kuiacha unyofu wa Injili na kukubali ibada na desturi za kipagani, lilipoteza Roho na nguvu za Mungu; na ili kudhibiti dhamiri za watu, lilitafuta uungwaji mkono wa mamlaka za kiraia. Matokeo yake yakawa upapa, kanisa lililodhibiti nguvu za dola na kuzitumia kuendeleza malengo yake mwenyewe, hasa kwa kuadhibu 'uzushi.' Ili Marekani iunde mfano wa yule mnyama, mamlaka ya kidini lazima yadhibiti serikali ya kiraia kiasi kwamba nguvu za dola pia zitatumwa na kanisa kutimiza malengo yake mwenyewe." Pambano Kuu, 443.